

KJAK

KAJ MUNK – tað geniala »tvørballið« fyllir stóρθundrað

umrødda tíðindaflutningi. Hetta ger Kringvarpið eftir at hava fingið skjalprógvað 100%, at talan um um ágang, sum er grundaður ósann-indi. Samstundis hevur KVF lagt støðið fyri tíðindaflutningin, sum eg kundi vísa á grein tann 4. januar í fjør.

Tí kann tað ikki koma upp á tal at rætta slík tíðindi, uttan mun til um tey eru sonn ella ikki. Hetta er tann rættartrygd sum almennu Føroyar bjóðar sínum borgarum.

Hetta mál vísir eisini virðið í áset-ingini um “samskifti við borgaran” í Public Service sáttmálanum. Aftan á sjeý ár við tøgn fæst bert eitt púra einkisigandi “svar” frá KVF, sum blástemplar slíkan tíðindaflutning.

Eisini hava vit eina fjølmiðla-kærunevnd. Hon hevur í hesum førinum tann trupulleika, at limir í nevndini vara av umrødda tíðinda-flutningi. Tað kann eisini staðfest-ast, at sjálvt í einum máli sum hes-um ger hon hvørki frá ella til.

Hvat kann gerast?

Tað er eingin ivi um, at ein slíkur tíðindaflutningur er ein hóttan móti rættartrygdini hjá borgaran-um. Skulu vit ikki enda í rættarloysi er neyðugt við serligum tiltøkum.

Í Danmark hava tey umframt eina fjølmiðlanevnd eisini “læser-nes redaktør” og “seernes og lytt-ernes redaktør”. Til henda redakt-ørin ber til at kæra um innihaldið í miðlunum. Men enn meira týðning-armikið er, at hann eisini av sínum eintingum kann taka mál upp.

- Eitt uppskot kundi verið:
- a. Kringvarpsstýrið skal beinleiðis ábyrgdast fyri brot á reglurnar fyri fjølmiðlasið. Er talan um ærumeiðing skal stýrið kunna dragast rættarlíga til svars.
 - b. Fjølmiðlanevndin skal umskip-ast. Hon skal ikki hava umboð fyri fjølmiðlarnar, sum kunnu ávirka niðurstøðuna hjá nevnd-ini. Teir skulu avmarkast til at vera hoyringspartnarar eins og teirra “mótpartar”, órættaðu borgararnir, eru.
 - c. Eftir umrødda danska leisti skal eisini setast persónur at hava eftirlit við miðlunum. Eventuelt kann hetta vera løgtingsins umboðsmaður, sum skal hava mandat til at áleggja miðlunum fjølmiðlunum at rætta skeiv ella villleiðandi tíðindi.
- Johnny í Grótinum hevur boðað frá, at hann vil styrkja trúvirðið hjá Kringvarpinum. Hetta er so avgjørt hansara fremst uppgáva, sum við einum slíkum tíðindastøði er alneyðug. Tí eigur hann at fáa allan tann stuðul, sum hann kann fáa at náa hesum máli.

Virgar Dalsgaard

Tann 13. januar 1898 var tann kontro-versielli presturin og dramatik-arin KAJ Harald MUNK føddur í Maribo á Lollandi, og verður so-statt 120 ár í hesum døgum.

Pápi hansara var garvareameist-ari, og Kaj var føddur við familju-navninum Leininger, men við tað, at pápi hansara doyði, tá ið Kaj bara var hálvannað ára gamal, og mamman doyði, tá ið hann var fimm, kom hann 1903 í pleygu hjá skyldfólkum, sum høvdu familju-navnið Munk. Tey adopteraðu drongin, sum so fekk teirra navn.

Kaj var ein sera spinkul, fòlin og vesæligur óviti, og harafturat var hann ofta plágaður av sjúku, men hann hevði ein grótsterkan

hann var hálvvaksin skrivaði hann sjónleikin "Pilatus", og tað var eingin ivi um, at hann ætlaði at blíva rithøvundur, men tann viljasterka adoptivmamman, sum var sera trúgvandi, bønaði og bað hann um at lesa til prest.

Hann lat seg tí immatrikulera á Universitetinum í Kjøpinhavn sum teologi-lesandi, har hann nøkur ár seinni fekk frípláss á Reg-ensuni.

Kaj Munk hevði ein fýra ár eldri vinmann, Herluf Aagaard, sum las teologi og gjørdist prestur í Todnesi á Sandi í 1924.

Endiliga høvdu teir báðir ein triðja teologi-lesandi frá Lollandi sum studentavin; hann var tvey ár yngri enn Munk og æt Poul Blicher Winther. Hann bleiv eisini prestur í sama føroyska kalli á Sandi í 1930.

Henda trio búði samstundis á Regensuni, og fleiri føroyskir studentar taldust millum teirra kontubernalar.

Tann gestikulerandi og deklam-erandi Munk bleiv skjótt kendur sum húspoetur og studentaskald á Regensuni!

Hann luttook dúgliga og engag-

lyndi, har hann næstan leitaði eftir destruktivari konfrontatióin ella "martyrium".

Í einum brævi til Blicher Winth-er 1921 skrivur hann soljóðandi sum bert 23 ára gamal:

"Bare det, at der etsteds ude i Landet, om i en Præstegaard eller en Husmandssøn, lever et Menneske, der er Idealet tro, det er saa meget værd, at det er værd at leve for. Og maaske man endda engang kan faa Lov til at modtage Martyri-ets stedsegrønne Krans; - jeg kan sikkert let nok faa den."

Orðini kunnu tolkast ymsar vegir, men tey tykjast rættiliga fatalistisk, sum um Munk forút-sigur sína serligu lagnu, sum hann væntar ólukkuliga, kanska eitt martyrium!

Í andstøðu og andgletti

Honum dámdi væl at vera í and-støðu og longu tíðliga tekur hann í øllum almennum debattum ta avgjórdu støðu, at hann er ímóti bæði demokrati og parlamentar-ismu, sum hann helt favorisera ódannadar ignorantar og óvitandi býttlingar.

Hann verður citeraður soljóð-andi:

„I begyndelsen var ordet, men så kom parlamentarismen med vrøvlet som bærende princip"

Hann var so tvørur og konserva-tivur, at hann vildi ikki brúka sín valgrætt. Honum dámdi rolluna sum genialt "tvørball". Hann var longu tíðliga í 1920´unum hugtikin av sterkum oddamonnum, eitt nú Benito Mussolini, sum hann opin-lýst beundraði. Mótvegis teimum flestu intellektuellu vildi Kaj Munk aldrin vita av nakrari ideologi. Hann vanvirdi allar "ismur".

Í 1924 gjørdist hann cand. teol. og søkti stutt eftir prestastarv yviri í Vedersø í tí stormbrýnda Vesturjyllandi, har vindurin er gerandisgestur og stutt er millum ódnirnar. Fyri tann "forkelaða" Munk, sum var vaksin upp í tí blómandi milda Lollandi, var tað aftur ein avbjóðing at leita sær út móti brimstrondum. Hann vildi liva í andglettinum.

Men skrivningina hevði hann als ikki gloymt.

Úr Vedersø sendi hann Tí kongaliga Teatrinum í Kjøpinhavn handritið til "Herodes", og áðrenn hann hevði fingið nakað játtandi svar, skrivaði hann tann sterka sjónleikin "Ordet".

Tað er eitt søguligt kuriosum, at vinmaðurin, Aagaard prestur fær vitjan av Kaj Munk á Sandi, meðan Munk enn bíðar spentur eftir, um Tað kongiliga Teatrið vildi góð-kenna handritið til sjónleikin "Ordet"

.Føroyar verða soleiðis ein litil partur av danskari litteratursøgu!

Á hesi Føroya-ferðini helt Kaj Munk sína legendariska fastaláv-intsprædiku í Skálavíkar kirkju tann 27. februar 1927, sum míni skyldfólk seinni tosaðu ofta og nógv um.

Munk var eftir teirra tykki ein ógvisligur, veipandi og lívlig-ur predikantur, men orðini vóru mergjaði. Hann ívaðist ikki í sín-um koncentreraða og vælórðað boðskapi.um enn atburðurin tókt-ist konservativum skálvíkingum heldur ótraditionellur, løgin.ella trúttandi.

Árið eftir fekk hann viðurkenn-ing á KØngens Nytorv og debuter-aði við stykkinum, "En idealist", sum er eitt provokerandi drama um Herodes.

Tað fekk lemjandi kritikk frá nógvum síðum og bleiv av onkrum politiskt forargaðum úmmælara karakteriserað sum óbúgvíð ella pubertilt, men allir kritíkarar vóru kortini ikki samdir.

Stykkið er seinni spælt í meira moderniseraðari versión við succes.

Meðan hann síðst í 1920´unum stríddist í tí fjara Vedersø við bæði prestastarv, órealistisk forelskilsir og sjónleiks-skriving, mætti hann tí 12 ár yngri Elisú, og tey blivu sera góð, men hittust mest í duldum..

Hon var einkardóttir hjá ein-um vesturjyskum stórbónda i Vedersø, sum avgjørt ikki dámdi tann ógvisliga og "villa" lollendska prestin..

Tann 13. januar 1929, tá ið Kaj Munk fylti 31 ár blivu Kaj og Lisa vígd undir dramatiskum umstøð-um í kirkjuni í Skarrild, sum ligg-ur bara ca. 70 km frá Vedersøe. Ungdómsvinurin Blicher Winther var tá prestur í Skarrild og skuldi gifta parið, men tað skuldi vera við stórari diskretiún.

Brúðarparið kom ikki til presta-garðin í Skarrild, fyrr enn seint sjálvan brúdleypsdagin, og Munk hevði lovað at halda kvøldarguds-tænastu í kirkjuni kl. 19.

Eftir gudstænastuna var boðið til brúdleypsðøgurða á einum hot-elli í Herning.. Ikki fyrr enn væl AFTANÁ døgurðan, út móti mid-nátt kom tann fámenti brúðar-skarin aftur til Skarrild, har Blich-er gifti tey í djúpastu loyndum við fægst møguligum vitnum.

Brúdleypið var altso hildið, utt-an familju, vinir ella nakrar aðrar sóknarlimir úr Vedersø.

Bæði tvey vóru sera elegant klødd og fóru longu dagin eftir á budleypsferð til Berlin. Men hjún-arbandið var leingi eitt loyndar-mál.

Fyri eitt dramatiskt talent sum Kaj Munk hevur hetta teatralska giftarmálið allarhelst verið eitt spennandi, næstan surrealistiskt upplivlisi, men familjan hjá kon-

» Ikki fyrr enn væl AFTANÁ døgurðan, út móti midnátt kom tann fámenti brúðarskarin aftur til Skarrild, har Blicher gifti tey í djúpastu loyndum við fægst møguligum vitnum

vilja, rættiliga hvassa tungu og lat seg aldrin kúga av størri og sterkari javnaldrum. Hann hevði tíðliga ordid í sínum valdi og beyð høvudkambum av, sjálvt um hann tapti.

Men hann flýggjaði ofta frá tí óheroiska og gráa gerandisdegnum inn í eina parallella og glæsiliga fantasitilveru, har hann gjøgnum-livdi ógvisligar glímingar og kappa-brøgd. Hann hevði ans og talent fyri drama og fiktiún.

Í skúlanum var hann millum teir allarfremstu næmingarnar og slapp skjótt í tann privata real-skúlan í Maribo. Haðani kom hann til katedralskúlan í Nykøbing, sum var ein nógv umhildin studenta-skúli. Hann tók studentsprógv 1917.

Longu í barnaskúlanum hevði hann hug til at skriva, og meðan

eraður á alskyns verðsligum fund-um og studentikosum veitslum, har hann stórtreivst; slík tiltøk vóru annars skýggjaði av meira pietistiskum teologi-lesandi.

Hann var ein oratoriskur úrmæl-ingur, men sera selektivt begávaður, tí hann var heilt tónadeyvur og hevði slett ongan ans fyri musikki og sangi. Málarakynstur og myndahøgging søgdu honum heldur einki.

Men søga, filosofi og bókmentir vóru teir steyrarnir, hann bygdi allan sín identitet uppá. Hann var framúrskarandi sum debattørur og kundi við knúsandi ironi oglog-ikki seta sínar antagonistar heilt fastar. Tað skapti honum fleiri figgindar.

Munk hevði eitt komplicerað sinnalag. Studentavinir ógvaðust ofta um hansara kontroversiella